

Prosæ Tomus ...

Conti, Giovanni Battista

Rom, 1704

Prosa XVIII. Rhetoricæ facultati non Thetores tantùm, sed reliquoas
cujuscumque generis sapientes Respublica sapientium debet. In
studiorum instauratione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69458](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69458)

stri subinde proficientis adolescentiam ipsam perpascite. Dabit Sermonis delicias Seneca, sed alimenta det Tullius: quos alter faciet in eloquio viros, ornabit alter: illud ex utroque simul constabit, ut in eloquentiæ regno & viri eleganter sitis, & viriliter elegantes.

PROSA DECIMA OCTAVA

Rhetoricæ facultati non Rhetores tantum, sed reliquos cujuscumque generis sapientes Respublica sapientium debet. In studiorum instauratione

ORATIO.

Oderatricem animorum, & Regum etiã regnatricem eloquentiam suismet armis, hoc est, verbis exagitari à quamplurimis oblocutoribus, vetus est illius infortuniumne dicam, an encomium, Princeps Eminentissime? Hi sunt alumni degeneres, qui (licet
ari-

aridis ipsorum ingeniis sua velut ubera sepe sæpius admoverit uberrima parens eloquii) semper extiterunt infantes non lactantis malignitate, sed gracilitate lactentium. Itaque deinceps quantum haurire succum pro gracilioris ingenii modulo potuerunt, totum calore irascentis naturæ in virulentam saniem decoquunt, atque digerunt, ut in nutricem optimam pessimè illud rejectent ultione præpostera; dignissimi planè omnium vel opprobrio, vel risu, quòd cum sibi veniam merentibus indulgere sapienter possint, stolidè sæviunt in immerentem, & ne mentem ipsi suam ultro fateantur exilem, exhibent furiosam. Sed audiamus, quibus maledictis, & conviciis incessant ornatae locutionis artificem Rhetorum artem istiusmodi rabulæ, aut locutulei, supercilium componentes suum ad censoriam gravitatem. Verborum (inquiunt) fucus, & ampullæ, joci, & aniles fabellæ, hæ nimirum operose sunt merces in Declamatorum nundinis, in Rhetorum officina venales: his coemendis pretiosa horarum, & curarum impensa prodigitur. Jam ubi Aca-

de-

demia, & Lyceum, cæteraque sapien-
tiæ solidioris emporia suam explicant
opulentiam, & ad sua promercialia
mercatores animos vocitant, ingentes
erunt solitudines, ac miserabiles vasti-
tates. Jam iis, qui nocturnis lucubrati-
onibus meditantur suo nomini lucem,
sûma industrię totius hæc erit, cudere, &
collocare verba in numerum, versare,
si quod est illis ingenium, in dedu-
cendis periodorû Meandris; provocare
iteratis ictibus ferrei laboris è lapidoso
capite nonnullas acuminum strictim
promicantium scintillulas, quas confe-
ssim excipiant urenda enim verò pagel-
la. Proh vim, & amplitudinem hu-
manæ mentis, quæ solutiore volatu us-
que in Dei cognitionem assurgit; sic-
cine modò ad verborum circuitum tan-
quam Sampsonis robur ad gyrum mo-
laris rotæ constringeris? huc omne con-
siliium? huc omnis vertitur labor tuus?
His, & pluribus ejusmodi contumeliis
latrant in Rhetores in se ipsi mordaces
invidi blaterones. Quæ quidem omnia
nequaquam digna videntur aut res-
pensione nostra, aut indignatione.
Quo circa nec subirasca illis, nec res-
pon-

debo. Vestram potius felicitatem gratulaturus ornatissimi Rhetores, quot quot dicenti mihi hodierna die linguis favetis, in pulcherrimæ, florentissimæque sapientiæ vestræ laudationem excurram; & sanè quam non levis, quam non ludicra sit elegantis, politique sermonis facultas, ad exponendum aggrediar, atque ex eo potissimum approbandum, quòd Rhetoricæ arti non Rhetores dumtaxat, sed reliquos cujusque generis sapientes Respublica Sapientium debet.

Nulla Respublica, si felicitatem humanam philosophico sensu estimemus, feliciores homines præstat, quàm Respublica Litteratorum, ubi sibi quisque rex est, sibi sufficit quisque; nec ullus ex bono ullo lætatur, quod alteri acceptum referat: quam letitiam prudēs quilibet tristem putet esse, & obnoxiam, vectigalemque miseriam. Nihilominus non nemo fortasse dixerit, Litterariam Rempublicam cunctarum longè miserrimam, quoniam sapientia intra laborum senticetum asperum, & implexum vallata præsidii difficultatum, & suis quasi satellitibus stipata
 silen.

se per itineris laboriosos anfractus ad sapientiam impello.

Fecit quidem effector universorum Deus humanum animum bene animosum, & alacrem strenuæ curiositatis instinctibus quasi calcaribus aureis adversus asperitates, quibus torquet studia mortalium perdifficilis sapientia; comperimus tamen instinctus illos indagastis curiosæ retusos persepe languescere terrore arduitatis, & desperatione victoriæ. Nimum quantum voluptate ducitur humanum genus, in eam scilicet unam omnes sua vota collineant, ea velut aspergine omnium irrigantur, alunturque labores, & spiritus intermortui revirescunt: nec satis est ad reficiendos animos in studiorum asperitatibus, maximè jucundam esse scientiam, quam venamur, si dum mens ipsa fungitur, fatigaturque venatu, nulla præcox enascatur jucunditas, qua venatricem industriam obletemus. O itaque florentissimam Rhetorum copiam, ò speciosam eloquentiam, ò sermonis venustatem, ò dignitatem: quantam tibi gratiam habere par est universum cætum Litera-

to.

torum! Te te omnes doctrinarum ordines, modò reponere velint officium, amplissimè de se meritam & fateantur, & venerentur oportet; siquidem tu cultores illis frequentes ac studiosos concilias, tu illarum exedras, atque gymnadas, auditorum corona nobilitas. Ambulacra Peripateticorum, Platonis academias, atque alia sapientiae philosophantis theatra nisi ope tua consisterent, nulla forsitan haberemus.

Verùm qui tantum extare possit Rhetoricæ facultatis promeritum erga rem litterariam, vestrum quisque suæ mentis anticipatione, puto jam, præsentire occupavit: quid enim (rogo vos) fastidiosissimis semper, & hoc præsertim ætatis, ingeniis hominum accommodatius occurrere possit, quàm lenitudo politioris facundiæ, qua vedulcescat, vel saltem mitescat acerbilas sapientiæ primoribus præsertim rudiorum tyronum labris, dum primis rudimentorum corticibus adhuc hærent? Una Rhetorum ars est, quæ coloribus suis urbanam appingit elegantiam agresti philosophiæ; & reliquis
disci-

disciplinis severioribus allinit artificiosum decorem ; atque adeo Palladi universæ apud indignabundos , & stomachosos discipulos lenocinatur egregiè. Medicus (huc liceat prothasim Lucretianæ similitudinis advocare , quam Italorum Princeps Poetarum in primo ipso Godefridi sui apparatu adoptavit , atque adoptando illustravit :) Medicus ut ægrotanti puero in potione pharmaci subamari bonam propinet valitudinem , ad oras vasculi circumfundit dulcedinem insidiatricem : interim obstinatum pueri labellum dum prælibatæ cedit fallaciæ , aditum in viscera pandit liquidæ salubritati , & vitam , quam haustus amarulentus instillat , improvida felicitate perpotat . Haud aliter ut maximo animorum malo , stupiditati , atque inscitæ medeatur humaniorum litterarum institutio , salutarem amariciem sapientiæ nobis hauriendam porrigit in vasculo dulcoris eloquii , donec per innoxium hujusce voluptatis dolum sapientissima , quæque dogmata mollissimè in animum illabantur .

Hoc quispiam loco opportunitatem

ar-

arripiet sibi factam quærendi ex me ;
quid sit , quòd aures humanæ ornatu
verborum tantopere capiuntur. In pri-
mis hujuscemodi veritas experimento
fatis obvio comprobatur : quòd si præ-
terea subit animum cupiditas explo-
randi, quàm benè suffragium rationis
consentiat, in hunc ferè modum brevi-
ter ratiocinando rem exequar : est ho-
minis naturæ penitus infixum , indi-
tumque, ut cum sibi aliquid deest, quod
alteri suppetit, quodq; videtur non im-
meritò expetendum ; sæpe prò efficacis
ingenii solertia vel in sua paupertate
aliquod sibi emolumentum paret , &
unius boni defectum usurâ soletur al-
terius : sicut de illo perhibent, qui ad
declamandum ineptus eò quòd in de-
clamatione abutebatur cantu , curas
suas ad musicam appulit , ut aliam in-
rem accommodè usurparet , quod in-
tempestivum , incommodum , abso-
numque foret in alia , & vitium refin-
geret in virtutem . Jam verò quoniam
humanæ gentis commercium id com-
modi fortiri nequaquam potuit , ut
nobis invicem arcanos animorum no-
strorum aperiendi sensus potestas esset

una

una ipsa voluntas; quod angelicis mentibus datum Sacri doctores pronunciant; nobis ipsi voces tanquam penetralium cogitationum, atque affectionum nostrarum notas, & imagines quosdam ingeniosi enimverò pictores expressimus. Quapropter placet, imagines istas esse non fædas, non rudes, non decolores, sed quàm fieri maximè potest, nitidas, expolitas, venustas; ut ex necessitate voluptatem, delicias ex incommodo nostram nobis solertiam peperisse animus non sine delectatione cognoscat, & cognoscendo delectetur. Id peracutè conjectaverant perspicacissima terrarum orbis ingenia, & primaria inter Sapientes oracula; ideoque ad doctrinarum monumenta suarum magis, magisque celebranda visum illis est per artis Rhetoricæ aucupium conquirere, & velut prensare undeunde lectores.

Atque ut initium ducamus ab eo, qui facilè primas omnium partes obtinuit: Plato divinus matronalem philosophiæ suæ gravitatem tanta specie, pompaque verborum coloravit, ut ipsam penè Rhetoricam ab eo doctam
phi-

philosophari credideris. Certè quicumque ejus pervolutandis operibus suam operam navat, fatetur protinus philosophicæ mentis aciem apud aliquos exuccis, & avaris verbis vibrantem, acumina sua velut in arcto miserrimè laborare; apud Platonem verò per amplissima Rhetorum spatia quasi magnificè triumphantem incedere. In illis disertissimæ sapientiæ viridariis (quid nienim hoc nomine platonicos libros appellem) nihil non floridum legitur, nihil non amænum, nihil non liberale: hoc nempe fuit ingenium excelsissimi viri, qui nectaris artifices apes altrices in cunis habuerat, penitus inspirare suavitatem rebus, quas modò aut lingua, aut calamo delibasset. Esto præ cunctis vel illud de Platone antiquitus dictitatum, & jactatum in vulgus, eum non divina tantùm, sed tam divinè locutum, ut si quandò summus Jupiter verba protulisset humana, prolaturus platonica censeretur: vel illud sanè ab Augustino de eodem Platone quò modestiùs, eò etiam & graviùs, & veriùs affirmatum: *ita locutus est Plato, ut quæcumque diceret, magna fierent;*

*ea locutus est, ut quomodocumque diceret, parva non fierent. Platoni proximus honores Aristoteles attigit. Quis ignorat, hunc in dicendo, scribendoque aureo flumini comparatum à Tullio; & jure quidem, ac meritò? non enim dives tantum fluebat exundantis pretio sapientiæ, sed etiam dictionis nitore perspicuus: & quicumque aureo illo plenissimè sapientiæ fluvio proluunt sese; dum illum comperiunt ad hæc tempora suum servare pretium, at nitorem suum non ita; noverint, id esse potissimum causæ, quòd non ille fluit ad nos è sui (si dicere fas est) idioma-
tis alveo, sed in alienum traductus, plurimum alienigeni, ut assolet, limi, plurimum adventitiæ corruptelæ contraxit. Præter quàm quod ne suo quidem ex alveo suas tantùm undas evolvit, cùm sedetur adulterinis pluribus, quas in illum corrivare sunt ausi audentiores grammatici; siquidem ut detrimenta nescio quæ supplerent, hiatusve consuerent, Aristotelicos ipsos sensus, sententiasque suis notatiunculis, & scholiis vitiarunt. Ex hoc illud insuper studiosis incommodum factum reor,
ut*

ut tam profundæ eruditionis flumen suam mentem, sicut olim Nilus caput suum quærentibus videatur obnubere. Profectò ea una protestatio omnium est, qui illic expiscantur ad imum: vix capere Philosophi mentem se posse.

Quid referam hìc Theophrastum, qui quàm luculèter, quàm lautè, quàm prorsus Rhetoricè philosophum egerit, ipsum ejus nomen edicit; ex quadam enim loquendi divinitate græcè Theophrastus est dictus? quid Zenonem referam, qui licèt per crudelem indolentiam lapidescere mortalium corda præciperet, artificio tamen delicate, suaviterque scribendi stoicum planè stuporem excussit? Quid referam Solonem, Eudoxum, Empedoclem, Arristippum Cyrenensem, Xenocratem Calcedonium, Clitomachum Carthaginensem, aliosque complures, qui ad vegetandos ingeniorum suorum fetus non inane, aut indignum censuerunt humanioris litteraturæ fontes in sacrum Philosophiæ lucum deducere, ut & speciem ille habere tantam videretur, quantam religionem?

Sed jam præclarissima græcæ sapien-

tiæ lumina omnia pæne lustavimus ;
 non est , quòd diutius peregrinemur
 ad externa ; quin oratio nostra ad no-
 stratia bona se recipit ; quando etiam
 latiale solum in hanc laudum segetem
 non exigua cū ubertate laxatur ? En vo-
 bis Lucretius , qui philosophiam me-
 tro complexus est & perinde quasi
 parum pulchritudinis soluta præfer-
 ret oratio , omnibus Poetarum lepori-
 bus volumen suum excoluit . Mirum
 quantum jucunditatis infundat illius
 voluminis lectio , ubi ad modulamen
 Apollinis , & musarum philosophicum
 argumentum seriò ludit Philosophia ;
 & legentium curiositas reclusis natu-
 ræ obstrusioris arcanis , suis dudum
 tormentis fruitur . Utinam non ille
 foret Epicuro tam addictus assecla , tam
 juratus : Eò proinde minus erit illi lau-
 dis , fideique tribuendum , quò ipse
 Epicuro , atque Epicureis suis plus
 tribuit . En vobis Manilius , Vates
 omnino cælestis , qui poetica elatus
 confidentia è bicipiti Parnassi culmine
 alacriter assultavit in cælum , atque ad
 nos inde se referens sydereos illos orbes
 exiguo complicatos in libro terrisele-
 gan-

us ;
nur
no-
iam
tem
vo-
me-
iafi
fer-
ori-
um
lius
ten
am
ia ;
tu-
im
e-
im
u-
us
res
us
ne
ad
es
e-
gantissimè aperuit . Non sat habuit
astrorum vir scientissimus , suis in pagi-
nistotam (quod ajunt) Uraniam ex-
plendescere , etiam omnes efflorescere
Pieridum suarum amœnitates volvit .
Solem , ac sydera speculanda nobis ob-
jecit castaliis in undis , in pellucida
velut crystallo , ut sic speculantes mini-
mùm fatigaremur , oblectaremur &
plurimùm . En vobis Cornelius Cel-
sus , qui summa styli munditia , lauti-
tiaque morborum tabem , sordesque
pertractat , ac propè exenterat homi-
nem scrutans humana præcordia , at-
que viscera , in novas semper calami-
tates fœcunda , ipsisque calamitatibus
opportuna medicamina subinde ascri-
bens , & apponens . Illius libros , qui
ceteroquin fermè nosocomium ole-
rent , florens locutionis character pra-
tisquàm simillimos fecit , ubi natura
(ut ejus indagator inquit Plinius) re-
media pinxit in floribus . En alii deni-
que virtute maximi , numero fermè
infiniti , quos libens equidem , si per
otium vacaret , nunc singulos recen-
serem : quamquam nec si vacaret , re-
censere forsitan oporteret ; audire

enim quosdam mihi in aurem insu-
 furrantes jam videor: confitemur ul-
 tro, profanam Sapientiam, quæ dici
 sapientius posset superba ignorantia, &
 bracteata stultitia, è Rhetorum the-
 sauris mutuari nonnullum decorem,
 unde ad hominum ingenium, ge-
 niumque se fingat: Illa, illa doctrina,
 quæ sublimis, quæ gravis, quæ sacra,
 quæ vera demùm sapientia est, & à
 sui Institutoris, atque instituti nomi-
 ne Theologia vocatur; quàm benè,
 quàm sapienter hujusmodi se calami-
 stris, & adulterino fuce adulterari non
 patitur!

O malignas, ò nigras animas, quas
 in tam absurda deliramenta cæcus li-
 vor præcipitat. Ita nè verò à Rheto-
 rum concinnitate longè abhorret sci-
 entia sacra, qua nihil fieri nobilius potest,
 ornatus nihil, nihilque speciosius?
 quibusnam adhibenda fides fuerit, an
 mihi, an iis qui secus existimant? Neu-
 tis credatur. Provoco ad Sacræ Scien-
 tiæ professores doctissimos, & indiscri-
 minatim appello vel quos Græcia, vel
 quos Latium in Catholicæ Fidei fir-
 mamenta formavit. Horum codices
 cum

cum sagaci prudentum Lectorum iudicio producatur, & nostram opinor, controversiam definient. Præsto jam sunt (contueantur quæso mecum, qui unam mecum rem agitant) præsto sunt Ambrosius, Chrysostomus, Augustinus, Tertullianus, Nazianzenus, Hieronymus, Basilus, Cyprianus, Leo, Lactantius, Nyssenus, Chrysologus, Paulinus, aliaque præcipuæ classis capita sapientissima, quæ suos acuerunt calamos in Hæresum malignitatem, in proterviam vitiorum: rogentur quicumque in hos cælestis doctrinæ torrentes sua ingurgitaverunt ingenia, rogentur, quid sibi sapiat Ambrosii lectio, quid Chrysostomi, quid Augustini, quid Hieronymi, quid Nazianzeni, quid cæterorum: nonne quot sunt, uno ore succlamabunt, mellitissimè, suavissimè sibi sapere omnes, plus etiam multò, quàm nectar, & Ambrosiam Ethnicorum, qua cælum Romanum Imperantis Augusti temporibus depluebat: alios quidem aliis præstare, & sibi etiam ipsis interdum aliquibus in locis, ut puta, Hieronymum in Epistolis, in Dei Civitate

Augustinum, Leonem, cum Principes
Apostolos; Ambrosium, cum Ro-
manam Agnetem; Tertullianum,
cum incultam, & duram patientiam
usque ad formam epideicticam exorna-
runt: omnes tamen citra dubitatio-
nem esse sapientia, atque eloquentia
sua præstantissimos. Libet de aliquo
peculiariter siquid compertum habe-
mus, ex promere. Habemus, Hie-
ronymum ut ab se importunas cujus-
dam criminationes averteret qui in
sanctiorum rerum tractatione cultu-
ram Rhetorū improbat, e quamplu-
rimis aliis respondisse illud ingenio-
sum, ac lepidum: spoliandam Æ-
gyptum esse suppellectili sua, quæ aptior
atque pulchrior evenit, dum Sacros
in usum exportatur. Habemus Nazian-
zenum, cum apologiam suam armaret
in quosdam, qui in ejus oratione subli-
miter assurgētes sententias, numeros ad
numerum planè cadentes, limatamque
periodum, totamque ipsam singulo-
rum verborum castigationem censoria
virgula castigabant; quodlibet oratio-
nis illicium vel à Sacro doctore naviter
exquirendum contendere: quis (Na-
zian.

zianzeni responsum accipite sic fere
scitissimam elegantiam suam scitissime
propugnantis) quis me, quòd aliquid
audacter attentare noluerim, au-
deat objurgare? at si quotquot infor-
mare ad Evangelicam pietatem mei
muneris est, eos ad me convenire ve-
lim securus interim omnis in locutio-
ne opificii, omniumque illecebrarum;
næ ego in audacissimum votum assur-
gerem, & ad patrandum miraculum,
quodammodo divinitatem impelle-
rem: displicet ergo quòd minus sim au-
dax quibuscumque orationis meæ de-
lectamenta non placent. Hæc ille
Gregorius, orator perinde maximus,
ac theologus.

Ad tantam auctoritatem si quid ac-
cedere potest, aliquid ex historia divi-
na desumptum accedat. Vulgatum est
apud omnes, quàm mirandum in mo-
dum Juditha illa masculæ fortitudinis
mulier cum sibi faciem cunctis veneri-
bus in exitium Holophernis instruxit;
adventitia, & fucata pulchritudine in-
genitam, ac nativam evicerit, suoque
præsignificavit exemplo, vel ipsam ve-
nerem generosis, & grandia molienti-

bus animis fieri posse pudicam, & martialem. Sic enim verò suas sibi videres pudicas, & martiales sacri doctores parant, à quibus comptæ orationis decor, ornatusque totus non ad ludicram speciem, sed ad strenuam pugnam, & insignem victoriam disponuntur.

Vereor, ne in suspicionem aliquibus venerim, quòd ex Ecclesiæ Patribus elegantissimos quosq; seligens, & ostentans, quæsito de industria silentio aliorum subinde turbam dissimulem, quorum sermo pedestris, nec tantum inuenustus, verum etiam (quod non sine eruditorum stomacho quandoque deprehenditur) mendosus, & maculosus. Siqui de me tale aliquid suspicantur; non opus hic habeo (mihi credant) studio dissimulationis; liberè sententiam meam profiteor: è sacris Scriptoribus plerique aliquem styli delectum sunt secuti: id si desideratur in aliis, quamvis in adulteratæ per infusam barbariem latinitatistempora invidiam culpæ conferre possem, parcam tamen; hac illos virtute caruisse fatebor; quæ inopia qualiscumque ea sit, facilè in illis aliarum ingenti cumulo divitiarum rependitur.

Age

ar. Age dum, nisi mecum sentire vos
res piget, pro minimo ducite quodcumque
pa- de Ecclesiæ magistris hucusque osten-
or, sum est, aliquid longè maximum indi-
pe- cabo: non illi modò divini spiritus Buc-
in- cinatores, sed divinum præterea spiri-
tus ipsius Numen suo consecravit usu
ous religiosissima Rhetorum ornamenta.
ele- Sacras, sacras Litteras, veracem illam
ās, Dei loquentis cortinam penetrare,
ab- consulite. Ecquid formulis illis divinis
no excogitari potest vividius, ecquid splen-
im didius, ecquid erectius? Non ubi qui-
to- dem scriptura ad historiæ normam in-
r) textitur; ea enim paulo demissiùs, at-
me que pressius incedere jure suo potest;
nic sed ubi materies ipsa aut oratoriæ uber-
tu- tatis fusio rem campum, aut poetici im-
ro- petus torrentem vehementiorem re-
id quirat. Quantis profectò, & qualibus
ul- linguæ flosculis redolet ille patientissi-
ta- mus Vates vel in illo cadaverosæ vitæ
ir- pædore! Flebilis quàm dulciter est sacris
na- in elegis Hieremias! Quàm Isaias in
m vaticinatione sua magniloquus! Quàm
ar. Psaltes suo sublatus in carmine, pro-
fundus in sensibus, lacertosus ad incre-
pandum, ad leniendum lenis, atque

compositus; qualis, & quantus in omnibus! Hieronymum audite, in Scripturarum eloquiis, & Rhetorum artificiiis hominem utique non peregrinum, æstimatorem non indoctum: David (Hieronymi verba sunt) David Simonides noster, Pindarus, & Alcæus, Flaccus quoque, Catullus, atque Serenus Christum lyra personat, & in decachordo psalterio ab inferis excitat resurgentem. De Pauli Epistolis, & eloquentia nihil penitus loqui religio mihi est: nonnihil saltem properanter loquendum. Qui nam Paulo interfuerit dicenti? Innumeri, atque ex aliis nominatim Lycaones: Hos percontemur de Pauli concionibus: Mercurium dicunt. Cui nam scribenti dictans aderat Paulus? Chrysostomo. Et hunc de Paulo percontemur, nihil non dicit. Quod porrò ad divinarum scripturarum volumen nuniversum attinet, quisquis universim de illius locutione, & locutionis majestate verum novisse iudicium exoptat, Augustinum adeat in quarto de Christiana Doctrina Libro: ubi quàm in suis oraculis edendis magna, decoraque loquendi forma
fit

fit usus Deus, gravissimè, & eloquen-
tissimè demonstratur. Audeant nunc
Semicatones discincti, qui dictionem
amant sine sanguine & anima horridu-
lam, pallidam, atque emortuam,
audeant de honorificentissima faculta-
te detrahere, cui tantum ab ipso tribu-
tum Deo jam vident. Interea sapien-
tissimi quique non dubitaverint eidem
facultati debitum cōfiteri quod sciunt;
quæ facultas quandoquidem ornatu
suo velut litterario mundo scientiam
omnem convestit, in omnis amorem,
studiumque scientiæ omnes ingenio-
rum curas inflammat.

Quoniam autem non desunt qui si-
ne rhetoricis coloribus informes, ac
rudes in Emcyclis, & gymnasiis phi-
losophicam doctrinam, aut mathema-
ticam venditant & quidem ad Audito-
rum non infrequentem coronam; de
illis aliquid superest quod subjiciam.
Primum in præsentibus, quam discussio,
causa, nil equidem eorum, qui nec
plurimi, nec [maximi] sunt, exemplis
possum, aut debeo è sententia dimo-
veri; quippe qui id solum expendo, &
ponderis, momentique esse id solum

existimo, quod plurimis, ac sapientis-
 simis usitatum est, quodque rerum na-
 turæ consentaneum agnoscitur. Dein-
 de prope est, ut illud ipsum, quod sine
 arte rhetorica factitari dicitur, rhetori-
 cæ arti assignandum edicam: vix nam-
 que sine adminiculo ejus artis, cujus est
 aptè ad persuadendum eloqui, persua-
 deri cuiquam posset, ut salebrosam phi-
 losophiam, spinosamque mathesim
 patienter condiscat nulla solertis fa-
 cundiæ dexteritate edolatam. At enim
 nullius omnino suafu complures spon-
 te dumtaxat suimet ingenii doctrinis il-
 lis condiscendis studiosam operam de-
 vovent. Audi contra qui me cumque
 instanter urgere sic pergis. An non ti-
 bi contigit unquam ex hominibus
 quosdam novisse, qui ad omnem eru-
 ditarum deliciarum saporem tanquam
 stupidi penitus, stipitesque torpescunt?
 Hos vel si liquoribus totis caballini fon-
 tis asperferis, à torpore nunquam ex-
 uscites. Invitas ad poeticum melos?
 Asellum ad lyram vocasti. Neque id
 naturâ fit in illis, sed animi à natura
 degeneris rubigine quadam, & hebeta-
 tione. Interdum ægrotis ita maligna
 pra-

pravorum humorum labe, aut lue palatum totum emoritur, ut nec aceti morsu, nec cuspide salis, nec ullis gulę utut ingeniosis, operosisq; irritamentis possit ad vitam, sensumque revocari. Sanè miserabiles hi sunt ægroti, quòd cùm vitam appetant, appetere nesciunt quo vivitur; comedere vellent, ut vivant, vellent itidem mori, ne comedant: capiendi cibi necessitas, quam Deus illecebrosam fecit, ut quod necessarium vitæ futurum erat, jucundum fieret viventi, illis fit ægrotis quotidianum supplicium; qui proinde ad omnem alimentorum delectationem exanimes, tantùm ad agenda vitæ molestiam, ad alendi corporis fastidium quasi mortui spirantes vivunt. Jam in re nostra: num quia sic ægrotantes cibo uti difficilè, carere facilè possunt; idcirco suavem esse cibum, inficiabitur quisquam? Pariter non quia rudes quorundam aures dum scientiam audiunt, & dogmata, aut theoremata illius accipiunt, facilè possunt esse jejunæ abstinentesque ab omnibus Rhetorum condimentis; idcirco fas, equumque fuerit colligere, Rhetorum artem in.
sua.

suavem esse, nullumque humanis ingeniis ad studia litterarum incitamentum afferre; cum potius ars hujusmodi tam bellè sciat jucunditate sua cuiuscumque scientiæ asperitatem demulcere; compingere, & colorare subtilitatem, humectare, & coagmentare siccitatem, atque intractabilem duritiam emollire.

Quid, quæso, Adolescentes ingeniosissimi (vos enim potissimum suprema spectat oratio) quid à me jam exposcitis? an ut ad vos parenesim desinem, quæ volentes, currentesque ad studia nostræ facultatis magis adhuc accendat. Si ipsius facultatis laudibus instituire parenesim debeam, satis hætenus pro viribus meis institui. Insuper tamen nobiliter aliud adhortationis genus instituiam; & vos, parcè videlicet, ac modicè, ne fortè apud modestiam vestram offendam, vestrismet laudibus adhortabor. Vobis, vobis (quoad majores vestros respicere memoria nostra longissimè valet) in hæreditaria bona diù cesserunt litteræ omnes, & hucusque cedunt, præsertim quas cæterarum politicissimas nominamus. Heli-

conii cœli temperies vestrum hoc so-
lum animare videtur, adeo natale Poe-
tarum est. Ingenia vestra ex omnibus
maximè facta videntur ad carpandos in
sinu Palladis flores. Nemo omnium
sit, qui in commendatione vestri me
nimirum putet; nimis namque te-
nuem, & præparcum me potius ar-
guunt vestra illa honestamenta, & fa-
stigia, Æneas Sylvius Picolomineus,
& Fabius Chisius, quorum poeticas
lauros Pontificii regiminis infula con-
secratas, & coronatas venerata est Ro-
ma. Nimis tenuem arguit (quod ali-
quatenus meum est, laudare nolim, sed
audacem laudatoris verecundiam facit
mecum vobis commune bonum, quod
laudo) arguit me nimis tenuem Joan-
nes Baptista Ferrarius, cuius aurum
ingenii, & aureæ scriptionis amænitas
cùm in multis, tum scilicèt in Hortis
Hesperidum, & Floræ quàm splen-
didissimè vernat. Arguit Alexander
Donatus, cui meritissimò Vatis Lau-
ream suus Constantinus imposuit. Ar-
guit Leo Sanctius, cui sua illa florido-
rum ferta non penitendam honoris
frugem protulerunt, nec unquam fo-
ie

re crediderim, ut oblivione posteritatis arefcent. Ad extremum arguit illa vivax, illa immortalis Academia, quam spectabile sibi posuit exemplar imitatio deinceps externarum, & quam ex omnibus unam sibi præcipuè cooperasse visa est propemodum sapientia; siquidem illi typum suum commisit, ut celeberrimum insigne commonstrat, enimverò sale non modico refertum, atque conditum. Ea est Academia, ubi nullis adscitis peregrinabundi sermonis labeculis, vocibus dumtaxat nativis ad purum loquitur Hetruria; planè ut illuc tanquam in unum aliquod inter alia perfugium sibi tutissimum sese ipsa receperit, ne vocibus maculetur extraneis, quæ confluentium Alienigenarum adventu solent in Urbibus primùm hospites fieri, tum demum domesticæ, atque cives. Nitidissimè inibi loquitur & vetusta latinitas; atque etiam (parum abfuit, quin dicerem) admiratur, ab se jam extincta, solùmque in litteris, & linguis litteratorum superstite Hetruscum illum subortum esse candorem, quasi decoram prolem ex genitricis interitu. Ea est

est
nio
cum
bus
sum
mis
cto
in a
ha
illa
iis b
Nil
ten
tio
tim
sat l
desi
tim
iug
cler
ma
inte
ad r
rum
qua
im
cen

est Academia, ubi enitescens ingeniorum inventus in omne eruditæ jucunditatis genus exultat, & carminibus ludit dignissimis (pronunciabo summum, quod potero) sanè dignissimis, quæ Senenses nacta sint simul auctores, & auditores. * Educat igitur in apertum, educat, quemadmodum hætenus egit, bona illa inexhausta, illa semper meliora, quæ latent, atque iis bonarum artium æraria locupletet: Nihil est, quare monumentis suis mortem timeat; sat bonum habet corruptionis antidotum: nihil est, quare timeat doctorum virorum stomachum; sat bonum habet condimentum, quo sui desiderium exacuat. Vobis hæc raptim, atque in transcurso Adolescentes iugeni: diutius enim mentem reflectere ad veteres laudes gravantur, qui magnæ indolis hortatu suum semper intendunt, contenduntque laborem ad novas. Eatenus libet illis Atavorum suorum exempla meminisse, quatenus æmulatio recolit, quantum immineat sibi vel æquandum, vel vincendum.

De

* *Academia Senensium Schema cucurbita cū sale*

De Eminentissimo Principe, * de quo Hæc Civitas Virginis duplici nomine gloriatur, & quia suus, & quia suus Antistes est, ne verbum quidem efferre licuit; non quòd crimen insinueri laudatoris metuerem; nil tale metuendum, cum de summis agitur viris, quibus laudandis effusa quantumvis facundia nunquam prætergreditur veritatem; quin imò vel imprudens, nolensque verax est; sed quia ejusdem præsentia vetuit, de quo loqui honorificè voluissem. Quàm cuperem saltem aliquid subindicare de illius ingenio, quod ad magnarum molitiones rerum, & ad Justiniani curas gravissimas (ut affatim capax est omnium) etiam mitioris litteraturæ concinnam hilaritatem adjunxit. Reticebo tamen, ne illius eximiæ benignitati, qua mihi dicenti præsto fuit, acroama istud obtrudam, eidem quàm debitum, tam ingratum. O inclytum illum Principem, cujus absentia hoc solùm in votis esse potest, ut nostræ de illo laudes nostris ab animis liberiores erumpant. Præclarum de ipso
argu-

* *Card. Cælius Piccolom.*

Prosa Decima octava. 261

argumentum id esto, quod volumus
eum adesse nobis, præclarius, quod
abesse sic volumus. Interea cum loqui
de ipso adstante nunc verear, vel ex hoc
convenienter laudatum censebo, quia
laudare non ausim. Quapropter pa-
negyrico silentio conticescam.

PROSA DECIMANONA

*Sapientie Candidatus noscitare se ipsum
antea debet, quam ad rerum alia-
rum conquirendas notiones ac-
cedat. In studiorum
instauratione*

ORATIO.

Obscuras, & involutas
rerum causas venatri-
ce rimatur indagine
perennis, sed inanis
per sæpe humana
curiositas, Auditores
Eruditissimi. Hoc
acti stimulo per vim mentis plusquam
dedalæ cælum adimus, & syderibus
ipsis immiscemur mortales. Quin-
etiam per tubulata conspicienda accersire
di-